

ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ФАНИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ КАСБИЙ КОМПЕТЕНТЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ДОЛЗАРБ ВАЗИФАЛАРИ

Зариф Бегимқулов

Ўзбекистон Республикаси. Жисмоний тарбия ва спорт вазирлиги хузуридаги жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни илмий-методик таъминлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш маркази Самарқанд филиали катта ўқитувчиси

begimqulovzarif7@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Мақолада кадрлар малакасини ошириш тизимининг ўзига хос хусусиятлари, жисмоний тарбия ўқитувчиларининг касбий компетентлигини оширишга янги муносабатни шакллантириш, малака оширишдан кейинги фаолиятда мустақил таълимнинг ўрни ҳамда унинг самарали усуллари юзасидан фикр-мулоҳазалар берилган.

Калит сўзлар: таълим, кадр, билим, малака, кўникма, жисмоний тарбия, спорт, педагог ходим, касбий компетентлик, таълимдаги ислохотлар, малака ошириш тизими, илғор педагогик технологиялар.

IMPORTANT TASKS OF INCREASING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

ABSTRACT

The article provides feedback on the specifics of the system of professional development, the formation of a new approach to improving the professional competence of teachers of physical education, the role of independent education in postgraduate training and its effective methods.

Keywords: education, personnel, knowledge, skills, abilities, physical education, sports, pedagogical staff, professional competence, reforms in education, training system, advanced pedagogical technologies.

КИРИШ

Янги Ўзбекистон Республикасида амалга оширилаётган таълимий ислохотлардан кўзланган мақсадлардан бири – баркамол авлодни тарбиялаш ҳамда тайёрлашга йўналтирилган бўлиб, мазкур мақсаднинг тўлақонли амалга

оширилиши узлуксиз таълим тизимини қайта шакллантирилиши, унинг мазмунини ижтимоий талабларга мувофиқ равишда янгилаш асосида таъминланади.

Бугунги давр талаби умумий ўрта таълим мактаби ўқитувчиси замон билан ҳамнафас бўлиб, ўз касбий лаёқатини узлуксиз такомиллашиб бориши лозимлигини тақозо этмоқда. Замонавий фикрлайдиган, юқори савияли, ўзлаштирган билимларини амалиётда қўлай оладиган кадрларни етиштириш бугунги кун талабидир.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5712-сон Фармонида “...узлуксиз таълим тизими мазмунини сифат жиҳатидан янгилаш, шунингдек профессионал кадрларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш” каби жуда жиддий вазифалар белгилаб берилган. Бу соҳада қилиниши лозим бўлган қатор вазифалар мавжудлигини кўрсатиб турибди. Мазкур фармон таълим тизими раҳбарлари олдига кечиктириб бўлмайдиган вазифаларни қўяди [2].

Ўзбекистон Республикаси “Таълим тўғрисида”ги Қонунининг 13-моддасига мувофиқ, кадрлар малакасини ошириш касбий билим, малака ва кўникмаларнинг чуқурлаштирилиши ҳамда янгилаб борилишини таъминлайди, кадрларнинг тоифаси, даражаси, разряди ва лавозими ошишига хизмат қилади [1].

Бу тизимнинг ажралмас қисми сифатида педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш бугунги кунда алоҳида аҳамиятга эга. Чунки таълим муассасаларида таҳсил олаётган ёшларга таълим бериш, уларни тарбиялаш, етук инсон қилиб шакллантириш тегишли маълумоти, касб тайёргарлиги бор ҳамда юксак ахлоқий фазилатларга эга бўлган педагоглар зиммасидадир. Педагогларнинг касбий тайёргарлиги ўрта махсус ёки олий таълим муассасаларида ўқиш билан чекланмасдан, балки кейинчалик қайта тайёрлаш ва малака ошириш муассасаларида мунтазам равишда давом эттирилади.

Республикамиз ҳукумати томонидан бу масалага доимий равишда эътибор қаратилмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 14 августдаги “Ўзбекистон Республикаси Жисмоний

тарбия ва спорт вазирлиги ҳузурида жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни илмий-методик таъминлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш маркази фаолиятини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 658-сон қарори катта аҳамиятга эга бўлди, дейиш мумкин.

Мазкур қарор билан тасдиқланган “Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни илмий-методик таъминлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тартиби тўғрисидаги низом”да давлат мактабгача таълим муассасалари жисмоний тарбия инструкторларини, умумтаълим мактаблари ва академик лицейларнинг жисмоний тарбия фани ўқитувчиларини, касб-хунар таълими ва олий таълим муассасаларининг кафедра мудирларини ҳамда жисмоний тарбия фани ўқитувчилари, шунингдек, олий таълим муассасаларининг жисмоний тарбия ва жисмоний маданият, спорт фаолияти йўналишлари бўйича раҳбар ва педагог кадрларни, ихтисослаштирилган олимпия захиралари мактаб-интернатлари, давлат ихтисослаштирилган мактаб-интернатлари, спорт мактабларининг раҳбар кадрлари, инструктор-методистлари ва тренерларини ҳамда жисмоний тарбия ва спорт соҳасидаги бошқа мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тартиби белгиланган [3]. Амалдаги тартибга биноан жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассислар, шу жумладан умумтаълим мактабларининг жисмоний тарбия фани ўқитувчилари ҳам беш йилда камида бир марта малака оширишлари шарт.

НАТИЖАЛАР

Таҳлиллар узлуксиз малака ошириш жараёнида умумий ўрта таълим мактаблари жисмоний тарбия фани ўқитувчиларининг касбий компетентлигини такомиллаштириш бугунги кун талаблари даражасида эмаслигини кўрсатмоқда. Кузатишлардан маълум бўладики, бугунги кунда умумий ўрта таълим мактабларида фаолият олиб бораётган аксарият жисмоний тарбия фани ўқитувчилари тизимда олиб борилаётган ислохотлар, фанга доир янгиликлар билан фақат даврий равишда беш йилда бир марта малака ошириш курсларида ўқиш жараёнидагина танишиш билан чегараланиб қолмоқдалар.

Амалиётдан маълумки, ҳар бир педагог кадр даврий равишда беш йилда бир марта малака ошириш курсларида ўқиш билан чегараланиб қолмасдан, тизимли равишда ҳар кун, ҳар доим ўз фанига ҳамда баркамол авлод тарбиясига доир, кундалик ахборотларни мунтазам ўрганиб, ўз фаолиятига тадбиқ этиб бориши лозим.

Мустақил ўқиб билим орттириш – таълимнинг раҳбар, педагог ва мутахассис кадрлари томонидан касб маҳоратини оширишга, касбий лаёқатини ва илмий дунёқарашни кенгайтиришга йўналтирилган бўлиб, уларнинг ўз лавозими ва мутахассислиги бўйича янги билим, кўникма ва малакаларни узлуксиз равишда мустақил ўзлаштиришини назарда тутди [4]. Аслида ўқитувчининг мустақил мутолааси узлуксиз равишда ўқиб билим орттиришнинг энг самарали усуллардан биридир. Соҳага оид журнал ва газеталардаги янгиликлар билан доимий равишда танишиб бориш, янги нашр этилган адабиётларни мутолаа қилиш, касбий маҳоратини ошириш учун зарур билимларни ўзлаштириш, методик маҳоратини ошириш, педагогик ва психологик билимларини бойитиш ўқитувчининг мустақил ўқиш жараёнидаги асосий вазибалардандир.

Мустақил ўқиб билим орттириш жараёни умумий ўрта таълим мактаблари жисмоний тарбия фани ўқитувчиларининг мамлакатимиз халқ таълими ҳамда жисмоний тарбия ва спорт соҳаларидаги янгиликлар билан қуроллантириб, уларни мустақил ўзлаштиришлари, касбий маҳоратларини мунтазам ошириб боришлари сари методик жиҳатдан йўналтиради. Шунинг учун ҳам улар ўз устида мунтазам ишлашлари, касбий маҳоратларини доимий ошириб боришлари учун малака ошириш курсидан кейинги самарадорликни таъминлаш учун беш йиллик истиқбол режаларини тузиб, шу асосда педагогик фаолиятларини давом эттиришлари лозим.

Ўқитувчининг ижоди ҳамма вақт маълум тажрибага асосланади. Чунки, ижодкор киши доимо нимагадир интилиши керак. Ўқитувчи илғор усулларни эгаллаши ҳамда уни ўз фаолиятида қўллаш йўлларини излаб педагогика, психология ва таълим методикасининг ютуқларига мурожаат қилади. Ижодий ишлайдиган педагог ўзгалар тажрибасини таҳлилсиз, тўғридан - тўғри қабул қилмай, ўз тажрибаси билан таққослаб, кейин унинг илғор томонларини қабул қилади. Педагогик касбининг ўзига хос хусусияти тўғрисида гапирар эканмиз, унинг моҳияти, асосан билим, касб-ҳунар ўргатиш эканлигини, шунга кўра, унинг ўзи доимо ўқиши шартлигини алоҳида такрорлаш лозим. Ўқитувчи касбининг мана шу хусусияти, унинг муттасил равишда ўз устида ишлашини, мустақил билим олишини тақозо қилади. Унинг фаолияти муваффақиятли бўлишининг гарови–узлуксиз равишда ўз устида ишлашдир [5]. Жисмоний тарбия ўқитувчиси ҳамкасблари ҳамда илғор хорижий тажрибаларни ижодий ўрганиши, амалиётида қўллаш олиши ва дарслик ва методик журнал ва

адабиётларни мустақил мутолааси орқали узлуксиз билим, кўникма ва малакасини ошириб бориши таълим жараёнига ижобий таъсир кўрсатади.

Малака оширишнинг такомиллашган турлари ва шакллардан бири бўлган педагог кадрларни мустақил таълим олиш ва малакасини ошириши умумий ўрта таълим мактаблари жисмоний тарбия ўқитувчилари учун бугунги куннинг долзарб масалаларидан биридир.

Мустақил малака ошириш – узлуксиз таълим тизимининг ҳамма бўғинларида мунтазам амалга ошириладиган, ҳар бир раҳбар ва мутахассис педагогнинг билим ва кўникмаларни тезкорлик билан мустақил равишда чуқурлаштириш, янгилаш ва маданий савияларини кенгайтиришга йўналтирилган фаолиятдан иборат [6]. Умумий ўрта таълим муассасалари раҳбар ходимлари жисмоний тарбия фани ўқитувчиларининг ижтимоий-ахлоқий кўникмаларини шакллантириш ва ривожлантиришга, уларнинг узлуксиз малакасини оширишларига жиддий эътибор қаратишлари зарур. Бироқ бу жараён мажбурий амалга оширилмай, ўқитувчилар мустақил равишда педагогик фаолиятга киришлари лозим.

Умумий ўрта таълим мактаби жисмоний тарбия фани ўқитувчиси мустақил таълим олиш жараёнида соҳага оид қўшимча адабиётларга мурожаат қилади, ўтилган мавзуларни таҳлил қилиб, қайта кўриб чиқади, дунёда юз бераётган глобал жараёнлар, таълим соҳасидаги инновациялар, зарурий методик тавсиянома, қўлланма ва тегишли меъёрий хужжатлар билан танишади, дарс ва машғулотларга тайёргарлик кўриш асносида малака ошириш курсида таҳсил олган давридаги ўрганган маъруза матнлари, ишланмалар, тақдимотлар, янгиликлар, илғор тажрибалар устида тизимли ишлайди, илмий-оммабоп, жисмоний тарбия ва спортга доир даврий нашрлардан фойдаланади.

МУҲОКАМА

Ўқитувчилар томонидан мустақил равишда ўзлаштириладиган билим ва кўникмаларнинг мураккаблашиб, кундан-кунга кенгайиб боришини ҳисобга олган ҳолда муассаса маъмурияти уларнинг ташаббускорлиги ва ролини ошириб бориши зарур. Шунда мустақил таълимга кўникма ҳосил қилган ўқитувчи фақат умумий ўрта таълим мактаби маъмурияти ёки методика кенгаши раҳбари томонидан узлуксиз малака ошириш жараёни учун белгилаб берилган вазифаларни бажарибгина қолмай, ўзининг касбий эҳтиёжи, қизиқиши ва қобилиятига қараб ўзи зарур деб ҳисоблаган қўшимча билимларни ҳам мустақил равишда танлаб ўзлаштиришга ўрганиб боради.

Умумий ўрта таълим мактаблари жисмоний тарбия ўқитувчилари ўз касбий маҳоратини оширишлари учун узлуксиз равишда мустақил малака ошириш жараёнида қуйидагиларни ўрганиб бориши лозим, деб ҳисоблаймиз:

- Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг соҳага оид қарорлари;

- Ўзбекистон Республикаси Президентининг асарлари, амалдаги Фармон ва қарорлари, Вазирлар Маҳкамасининг халқ таълими ҳамда жисмоний тарбия ва спортга оид қарорларининг мазмун-моҳияти;

- Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги ҳамда Жисмоний тарбия ва спорт вазирлигининг қарорлари ва буйруқлари билан тасдиқланган соҳага тегишли бўлган меъёрий ҳужжатлар (низом, йўриқномалар);

- методик қўлланмалар, республика газета ва журналларидаги халқ таълими ҳамда жисмоний тарбия ва спорт тизимида оид янгиликлар.

Шунингдек, иш фаолияти жараёнида қуйидаги жиҳатлар ниҳоятда муҳим:

- Ўзбекистон Республикаси Жисмоний тарбия ва спорт вазирлиги ҳузуридаги жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни илмий-методик таъминлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш маркази ва унинг филиалларининг тегишли кафедралари профессор-ўқитувчилари билан илмий-услубий ҳамкорликни йўлга қўйиш;

- ўз соҳаси бўйича рўй бераётган ахборотларни турли манбалардан, шу жумладан, ОАВ сирасига кирувчи интернет тармоғидан олиш, уларни ўқувчиларга тушунадиган кўринишда ифодаланиши, улардан машғулот жараёнида самарали фойдаланиш;

- ўтказиладиган дарс ва машғулотлар жараёнига замонавий ахборот-коммуникацион технологияларнинг назарий ва амалий асосларини қўллаш;

- илғор тажрибага эга бўлган жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларнинг иш тажрибаларини ўрганиш ва амалиётда қўллаш;

- илмий- амалий конференцияларда ўз мақолалари билан иштирок этиш;

- оммавий ахборот воситаларида чиқишлар қилиш;

- жисмоний тарбия ва спортга оид газета ва журналлар ҳамда бадиий адабиётларни мутолаа қилиш.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтганда, умумий ўрта таълим мактабларида фаолият юритаётган жисмоний тарбия фани ўқитувчилари Давлат таълим стандартлари

талаблари асосида ўзларининг касбий ва педагогик маҳоратини доимий равишда ўстириб бориши, мутахассислиги, ўқитиш методикаси бўйича билимларини кенгайтириши, назарий ва амалий билимларини янгилаш, тегишли меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг мазмун-моҳиятини пухта ўзлаштириши зарур. Албатта, мазкур талаблар фаолиятини давом эттираётган ҳар бир педагогдан ўз устида кунт билан ишлаш, тинимсиз изланиш, энг илғор педагогик технологияларни дадил ўзлаштириш ва такомиллаштиришни талаб этади.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни “Таълим тўғрисида” (янги таҳрири). 2020 йил 23 сентябрь, ЎРҚ-637-сон.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5712-сон Фармони.
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 14 августдаги “Ўзбекистон Республикаси Жисмоний тарбия ва спорт вазирлиги ҳузурида жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни илмий-методик таъминлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш маркази фаолиятини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 658-сон қарори.
4. Абидов Б.К. Халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва улар малакасини ошириш тизимини ривожлантиришнинг янги босқичи / “Замонавий таълим” журнали, 2014 йил №9, 58-бет.
5. Олимов Ш.Ш., Ахметжанов М.М. Педагог кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизимини такомиллаштиришнинг айрим йўллари. “Развитие науки и технологий” Научно–технический журнал. 2016 йил №4, 118-бет.
6. Пўлатов Ш.П. Мустақил таълим олиш ва малака ошириш йўналишлари. *Xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish: strategiyalar, innovatsiyalar va ilg'or tajribalar. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari.* – Samarqand viloyati XTXQTMOHM, 2019. - 24 b.
7. Умиров, И. (2021). Таълим жараёнида электрон таълим воситаларини қўллашнинг педагогик-психологик омиллари. *Academic research in educational sciences*, 2(2).
8. Iskandarovich, U. I. (2021). Theoretical Fundamentals of Introduction of

Electronic Educational Tools to the Educational Process. Central asian journal of theoretical & Applied sciences, 2(1), 1-7.

9. Asqarov, IB (2017). Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini tadqiqot faoliyati uchun tayyorlashning asosiy bosqichlari. *Sharqiy Evropa ilmiy jurnali* , (5).

10. Аскарлов, И. Б. (2017). Управление и планирование процессом формирования исследовательских умений и навыков будущих преподавателей профессионального образования. *Школа будущего*, (2), 10-15.

11. Аскарлов, И. Б. (2017). ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ И ПРИНЦИПЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ К ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. *Актуальные научные исследования в современном мире*, (2-6), 25-32.

12. Аскарлов, И. Б. (2016). Подготовка к исследовательской деятельности будущего педагога профессионального обучения. In *Педагогическое мастерство* (pp. 39-42).